

2. Топчій В. Шляхи реформування кримінального судочинства України. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3 (62). С. 239–248.

3. Корж В. Деякі проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 3 (14). С. 99–104.

4. Уваров В. Концептуальні проблеми реформування кримінального судочинства України в контексті європейських стандартів. *Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 2. С. 96–99. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/826>.

5. Галаган В. І. Тенденції реформування кримінального процесуального законодавства України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 4. С. 41–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2017_4_6

Кубарєва Ольга Володимирівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАВО НА ПЕРЕКЛАД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ч. 3 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу (*далі – КПК*) України зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 цієї статті [1]. У п. 22 ч. 1 ст. 7 Кодексу передбачено засаду мови, якою здійснюється кримінальне провадження, зміст якої з-поміж іншого передбачає покладення на слідчого суддю, суд, прокурора, слідчого обов'язку щодо забезпечення процесуального права учасників кримінального провадження, що не володіють мовою судочинства, користуватись послугами перекладача.

Відразу відмітимо, що необхідність запроваджених змін, спрямованих на удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану, є цілком виправданою з позиції забезпечення реалізації завдань кримінального провадження, що визначені ст. 2 КПК України. Однак деякі з новел кримінального процесуального законодавства порушують гарантоване ст. 63 Конституції України право на захист, яке, в свою чергу, згідно зі ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану не може бути обмежене.

Так, зокрема у ч. 12 ст. 615 КПК України визначено, що дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь перекладача для

перекладу пояснень, показань або документів підозрюваного, потерпілого за першої можливості. А за наявності обставин, що унеможливають участь перекладача у кримінальному провадженні, зазначені посадові особи мають право особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо вони володіють однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий. Вважаємо наведені правові приписи не до кінця виваженими, адже ними обмежується право на захист та формалізується дотримання засади мова, якою здійснюється кримінальне провадження, що виражається у незабезпеченні останньому права на перекладача.

Поруч з цим, необхідно відмітити, що мовні права у кримінальному провадженні давно потребують відповідного вирішення на законодавчому рівні. Виникнення на практиці певних труднощів під час залучення та пошуку перекладачів, які б були фахівцями і відповідали вимогам щодо їх кваліфікації та компетентності, пояснюється відсутністю чіткого нормативного закріплення процедури та підстав залучення перекладача, процесуального порядку його відводу та заміни, процесуального статусу та вимог, яким повинен відповідати перекладач, критеріїв усного та письмового перекладу тощо. Неврегульованість цих питань у національному законодавстві зумовлює застосування судами прецедентного права Європейського суду з прав людини у цій галузі, адже останнім часом досягнені значні успіхи у захисті осіб, які не можуть говорити на мові країни, в якій вона залучається в орбіту кримінального судочинства.

Залучення перекладача як учасника кримінального провадження є процесуальною гарантією дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Тому, оцінюючи та аналізуючи критерії, яким повинен відповідати перекладач, слід також враховувати, таку вимогу до останнього як його незалежність та юридична незаінтересованість у результатах вирішення кримінального провадження.

В цьому контексті, слід звернути увагу на міжнародний досвід. Так, відповідно до ст. 99 КПК Азербайджанської Республіки перекладачем є особа, яка не має особистої зацікавленості у кримінальному процесі. Суддя, прокурор, слідчий, дільничий захисник, представник та інші учасники процесу, поняті, секретар судового засідання, експерт та свідок, навіть володіючи мовами, з яких здійснюється переклад, не повинні брати на себе обов'язок перекладача [2]. Аналогічні положення закріплені у ст. 85 КПК Республіки Молдова [3]. Вимога незалежності перекладача визначено і у правових нормах кримінального процесуального законодавства Великої Британії. Зокрема відповідно до п.13.1 Code C of the Police and Criminal Evidence (PACE) 2019, керівники в поліцейській дільниці відповідальні за вжиття заходів щодо забезпечення участі незалежних осіб з належною кваліфікацією, які будуть виконувати функції

перекладачів та надавати переклади важливих документів для: (а) затриманих підозрюваних, (б) підозрюваних, які не перебувають під арештом, але отримали попередження [4].

Національне законодавство хоча чітко не формулює критерій незалежності перекладача, проте така вимога відображається в положеннях ст. 77, 79 КПК України, де визначено підстави для його відводу. Однією з таких підстав виступає заінтересованість в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

Позиція щодо незалежності перекладача висловлена і у висновку Верховного Суду, який у рішенні від 29 липня 2020 року у справі № 331/706/19 зауважив, що згідно з вимогами закону учасники кримінального провадження та суд не мають права перебирати на себе обов'язки перекладача, користуватися його правами та нести відповідальність за завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладача [5].

З урахуванням наведеного, наділення законодавцем сторони обвинувачення під час досудового розслідування повноваженнями перекладача викликає деякі питання та сумніви щодо адекватного, об'єктивного перекладу, що може призвести до «визнання» провини, незалежно від того, чи вона справжня. Ефект від такого «перекладу» може бути катастрофічним, адже він порушує право на мовну допомогу перекладача, що є невід'ємним засобом забезпечення права на захист, адже підозрюваний (обвинувачений) повинен розуміти висунуті проти нього обвинувачення та вміти належним чином їх спростовувати.

Таким чином, положення запропонованих змін до КПК України, безперечно будуть сприяти забезпеченню швидкого досудового розслідування в умовах воєнного стану за рахунок економії часу та ресурсів на залучення перекладача. Водночас, вважаємо, що сторона обвинувачення не повинна бути наділена правом особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо дізнавач, слідчий, прокурор володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий. Такий підхід законодавця буде створювати сприятливий ґрунт для непоодиноких зловживань зі сторони слідчого/дізнавача, прокурора і, тим самим, порушувати право підозрюваного на захист. Тому, якщо для допиту підозрюваному або потерпілому потрібен перекладач або є необхідність у перекладі пояснень, показань або документів сторона обвинувачення мусить організувати присутність такого фахівця. З огляду на викладене, у разі неможливості участі перекладача доцільно передбачити щонайменше участь останнього із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення його дистанційної участі.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#n43>.
2. Кримінально-процесуальний кодекс Азербайджанської Республіки: затв. Законом Азербайджанської Республіки від 14 липня 2000 року. № 907-IQ. *Континент*. URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420280#pos=1835;-45.
3. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова від 14 березня 2003 року. № 122-XV. *Континент*. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397729#pos=340;-52.
4. Police and criminal evidence act 1984 (pace). Code C: revised code of practice for the detention, treatment and questioning of persons by police officers. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/903473/pace-code-c-2019.pdf#page=54&zoom=100,0,0.
5. Постанова Верховного Суду від 29 липня 2020 року у справі № 331/706/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90714506?fbclid=IwAR2OCBwlLzk78wlj0RMpISYpJB25e9LHtdLYS0G46Q9yvpjKLXwicMq1kc>.

Корольчук Віктор Володимирович,
т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ТА ЗАХОДИ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ЗУПИНКИ Й ОГЛЯДУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

При перевірці транспортних засобів здійснюється паспортний контроль водія та пасажирів, особлива увага приділяється автомобілям, в яких знаходиться одна людина. Транспортні засоби підлягають повному обшуку на предмет перевезення зброї та вибухових речовин. При значному русі можна перевіряти тільки кожний третій автомобіль, автомобілі тільки одного типу чи ті які рухаються в одному напрямку.

Підозрілі автомобілі для огляду допускаються на територію блокпосту по одному. Поки перший на черзі автомобіль оглядається, інші, з виключеними двигунами, очікують огляду на відстані не ближче 50 метрів, під спостереженням підгрупи охорони блокпосту. За сигналом автомобіля, який перевіряється, водій наступного запускає